

بررسی وضعیت استناد به منابع اینترنتی در مقالات مجلات علمی - پژوهشی دانشگاههای

علوم پزشکی کشور در سالهای ۸۱-۱۳۷۹

فریبا رخس^۱، محمدرضا علی بیک^۲، دکتر فاطمه حسینی^۳

چکیده

مقدمه: وب به عنوان یک انقلاب در ارتباطات دانشگاهی و پژوهشی، شیوه ی مبادله ی اطلاعات پژوهشگران را دچار دگرگونی کرده است. منابع مورد استفاده ی پژوهشگر، اطلاعات موتقی را برای پژوهشهای آینده فراهم می آورد و رفتار اطلاع یابی پژوهشگران را در قالب استناد به عنوان یک شاخص برای میزان استفاده از منابع اطلاعاتی نشان می دهد. هدف از این پژوهش بررسی وضعیت استناد به منابع اینترنتی در مقالات مجلات علمی - پژوهشی دانشگاههای علوم پزشکی کشور در سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ بوده است.

روش بررسی: این پژوهش کاربردی و نوع مطالعه ی آن توصیفی است به طوری که اطلاعات کتابشناسی ۳۷۲۳ مقاله ی مجلات دانشگاههای علوم پزشکی کشور مربوط به سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ از نظر نوع منابع استناد شده و وضعیت مستندات اینترنتی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و سوالات مربوط به هر مقاله از نظر تعداد استناد به کتاب، مجله و منابع اینترنتی، دانشگاه مربوطه و نام مجله، در چک لیستی مشخص شد و روایی آن توسط استادان رشته مورد تایید قرار گرفت، سپس با نرم افزار Excel داده ها تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها: نتایج تحقیق نشان داد که در مقالات مورد بررسی میزان استناد به منابع اینترنتی بسیار پایین بوده به طوری که تنها ۰/۱ درصد استنادات متعلق به این نوع منابع بود و در طی سالهای ۱۳۷۹-۱۳۸۱ میزان استناد به منابع اینترنتی سیری صعودی را نشان می داد به گونه ای که ۲۹ درصد مدارک مربوط به مکان یاب های جهانی مستند یافت شد و از نظر رعایت استاندارد Vancouver در زمینه ی استناد به منابع اینترنتی ۱/۵۹ درصد استنادات اینترنتی با استاندارد مزبور مطابقت داشت.

نتیجه گیری: میزان استناد به اینترنت در مقالات مجلات دانشگاههای علوم پزشکی کشور بسیار پایین بوده و چیزی در حدود صفر می باشد لذا می توان نتیجه گرفت که پژوهشگران ما از اینترنت استفاده نمی کنند یا به اینترنت استناد نمی دهند.

نوع مقاله: تحقیقی

واژه های کلیدی: اینترنت؛ نشریات ادواری؛ کتابنامه نویسی؛ منابع شبکه ی کامپیوتری

وصول مقاله: ۸۴/۹/۵ اصلاح نهایی: ۸۵/۵/۳۰ پذیرش مقاله: ۸۵/۱۱/۱۶

مقدمه

یکی از نویسندگان به نام Dern می گوید: اینترنت جایگاهی الکترونیکی را برای پژوهش و توسعه، انجام بحث های فعال، تبادل افکار و اندیشه های نوین و برقراری ارتباط با دیگران بدون هیچ محدودیت زمانی و مکانی به وجود می آورد (۳).

استنادات به عنوان نقطه شروع و راهنما برای انجام پژوهش در مراحل مختلف هستند و بخش مهمی از یک مقاله را تشکیل می دهند. مستندات در انتشارات پژوهشی عموماً منابعی را که پژوهشگر به آنها مراجعه کرده، نشان می دهند (۱).

جهان پزشکی و علوم مرتبط، متقاضی اطلاعات جدید می باشد، اینترنت می تواند یک مکانیسم کارا، سریع و موثر برای جمع آوری اطلاعات پزشکی ایجاد نماید (۲).

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی

اصفهان (نویسنده مسوول) Email: rakhsh@mng.mui.ac.ir

۲. مربی گروه کتابداری دانشگاه علوم پزشکی ایران

۳. استادیار گروه آمار دانشگاه علوم پزشکی ایران

نشان داد که میزان استناد به منابع اینترنتی از ۹ درصد به ۲۱ درصد افزایش داشته است (۱۲). از آنجا که تاکنون بررسی سازمان یافته و مروری در مورد میزان استناد به منابع اینترنتی صورت نگرفته و نیز از آن جهت که داشتن اطلاعات موثق در این باره می تواند در برنامه ریزی های ارزیابی، گسترش ابزار و توسعه ی امکانات الکترونیکی، موثر و مفید واقع گردد، این پژوهش به بررسی وضعیت استناد به منابع اینترنتی در مقالات علمی پژوهشی دانشگاه های علوم پزشکی کشور در سال های ۸۱-۱۳۷۹ پرداخته تا گوشه ای هر چند اندک از پژوهشهای مستند محققان حوزه ی پزشکی کشور را بعد از ورود اینترنت مشخص نماید. با استفاده از یافته های این پژوهش می توان نوع منابع اطلاعاتی را که در جامعه ی پزشکی اولویت بیشتری دارد تعیین نمود. به علاوه از این طریق می توان میزان استناد به منابع اینترنتی را به عنوان یک ابزار در ارائه ی اطلاعات پزشکی برآورد نمود و در تعیین الگوی اعتماد کاربران علوم پزشکی به این منابع و نحوه ی ارزشیابی این منابع توسط کاربران دیگر بحث و بررسی کرد.

روش بررسی

این پژوهش کاربردی و از دسته مطالعات توصیفی بود. جامعه ی پژوهش شامل ۳۷۲۳ مقاله ی موجود در مجلات علمی پژوهشی دانشگاههای علوم پزشکی کشور در سال ۸۱-۱۳۷۹ بوده است که براساس آخرین فهرست مجلات تایید شده کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور، گردآوری و منابع این مقالات استخراج گردید. ابتدا چک لیستی جهت جمع آوری اطلاعات تهیه شد که این چک لیست حاوی اطلاعات «نام دانشگاه، سال

در مجموع، شبکه های الکترونیکی در حال تغییر رفتار اطلاع یابی و ارتباطی کاربران و بطور کلی فرایند پژوهش دانشمندان و پژوهشگران است (۴).

در پیمایشی بر روی ۱۰۰ نشریه ی تمام متن پیوسته مشخص گردید در حوزه ی علوم، تکنولوژی و پزشکی (STM: Science Technology Medicine) تأثیر منابع اینترنتی و درصد استناد به این منابع در رشته های مختلف متفاوت است (۵).

بررسی ۹۷ مقاله متعلق به مجلات چاپی علوم اجتماعی نشان داد که در طی سال های ۹۴-۱۹۹۳ تنها دو مقاله دارای استناد به منابع اینترنتی بودند (۶).

نتایج حاصل از بررسی ۸ نشریه ی کتابداری و اطلاع رسانی رشد صعودی استناد به منابع اینترنتی را از ۰/۲ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۵/۲ درصد در سال ۱۹۹۸ نشان می دهد (۷). بررسی پایان نامه های اقتصاد خرد دانشگاه Cornell نشان داد که میزان استناد به منابع اینترنتی در سال های ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ از ۹ درصد به ۲۱ درصد افزایش داشته است (۸).

در سال ۱۹۹۶ در پژوهشی ۳۹ مجله با پوشش موضوعی مختلف با هدف ارزیابی میزان استناد به نشریات الکترونیک مورد بررسی قرار گرفت که تنها ۳ مجله دارای استناد به این گونه منابع بودند (۹).

در بررسی دیگری ۷۴ مجله ی الکترونیکی از نظر استناد به اینترنت مورد بررسی قرار گرفت و نتایج تحقیق نشان داد که تنها ۱/۹ درصد از کل استنادات مربوط به منابع الکترونیکی است (۱۰).

در تحقیقی با عنوان «ارزیابی میزان استفاده دانشجویان از منابع اینترنتی از طریق تجزیه و تحلیل مقالات» مشخص شد که ۷ درصد استنادات متعلق به منابع اینترنتی بود (۱۱). در تحقیقی دیگر پایان نامه های دانشجویان در سالهای ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ مورد بررسی قرار گرفت و نتایج تحقیق

انتشار، عنوان مجله، عنوان مقاله، تعداد استنادات به کتاب، نشریات و منابع اینترنتی و سایر منابع» بود و روایی آن توسط استادان رشته مورد تأیید قرار گرفت.

مقالات برحسب عنوان مجله مرتب شد، سپس عنوان مجلاتی که دارای استناد به منابع اینترنتی بودند با یک برچسب مشخص گردید و اطلاعات کتابشناختی مقالاتی که دارای استناد به این نوع منابع بودند بر روی فیش هایی که شامل عنوان مقاله، سال انتشار، تعداد منابع اینترنتی، تعداد کل منابع، نوع منبع اینترنتی، رشته وابسته، عنوان مجله، دانشگاه ناشر و آدرس منبع اینترنتی (URL : Universal Resource Locator) داده شده بود، ثبت گردید.

با مشاهده مستقیم، ثبات URL سنجیده شد. از طریق جستجو در وب مشخص شد که آیا آدرسهای داده شده ما را به منبع اینترنتی مورد نظر می رساند.

در مرحله ی بعد منابع اینترنتی براساس نوع منبع بررسی شد و مشخص شد از منابع اینترنتی استناد داده شده چند درصد کتاب، نشریات، گزارش، برنامه های

سازمانی، سندهای سازمانی، قوانین و آمار نامه ها و گزارشات سازمانهای جهانی بوده است.

سپس مشخص شد که کدام مجله و کدام دانشگاه دارای بالاترین استناد به منابع اینترنتی بودند.

همچنین با تطبیق آدرسهای اینترنتی با استنادات Vancouver میزان رعایت استاندارد مزبور در استنادات اینترنتی برآورد گردید.

با استفاده از نرم افزار Excel داده ها تحلیل و درصد میزان استنادات به تفکیک نوع منبع استناد داده شده و میزان استناد به منابع اینترنتی تخمین زده شد.

یافته ها

در این پژوهش ۶۰۶۲۹ استناد مربوط به ۳۷۲۳ مقاله بررسی شد. یافته ها حاکی از آن است که معادل ۰/۹۱ درصد مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی بودند همچنین تعداد مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ سیر صعودی طی کرده است (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع فراوانی مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی در کل مقالات

سال	تعداد کل مقالات	مقالات دارای استناد اینترنتی	درصد
۱۳۷۹	۱۴۳۹	۶	۰/۴۲
۱۳۸۰	۱۴۹۲	۱۱	۰/۷۴
۱۳۸۱	۷۹۲	۱۷	۲/۱۵
کل	۳۷۲۳	۳۴	۰/۹۱

از ۶۰۶۲۹ استناد بررسی شده در این پژوهش ۶۳ استناد به منابع اینترنتی مشاهده شد که معادل ۰/۱ درصد را نشان می دهد. (یعنی چیزی در حدود صفر) که میزان استناد نیز

دارای سیر صعودی می باشد. یعنی از ۰/۰۷ درصد در سال ۷۹ به ۰/۱۹ درصد در سال ۸۱ رسیده است.

یافته های پژوهشی حاکی از آن است که از تعداد ۶۳

مدیریت اطلاعات سلامت / دوره ی سوم / شماره ی اول / بهار و تابستان ۸۵

دارای بالاترین میزان درصد استناد مزبور (۰/۷ درصد) در بین سایر مجلات بود (جدول ۳).
از نظر رعایت استاندارد Vancouver تنها یک استناد از ۶۳ استناد (۱/۵۹ درصد) با این استاندارد مطابقت داشت.

استناد به منابع اینترنتی ۵۷ درصد مربوط به نشریات اینترنتی و ۱۱ درصد مربوط به کتابهای موجود در اینترنت بوده است و سایر موارد یعنی برنامه های سازمانی، اسناد، گزارش ها و آدرس خود سایت درصد کمی از استنادات را شامل می شد. از کل ۶۳ استناد به منابع اینترنتی تنها ۲۹

جدول ۲: توزیع فراوانی انواع منابع اینترنتی در کل استنادات اینترنتی به تفکیک سال

سال	نوع منابع اینترنتی	نشریات	کتاب	گزارش*	سایر**	سایت	کل
۱۳۷۹	۴	۴	۴	۴۱	۵	۲	۱۶
	(/۲۵)	(/۲۵)	(/۲۵)	(/۶)	(/۳۱)	(/۱۳)	(/۱۰۰)
۱۳۸۰	۱۳	۲	۲	۳	۲	۰	۲۰
	(/۶۵)	(/۱۰)	(/۱۰)	(/۱۵)	(/۱۰)	۰	(/۱۰۰)
۱۳۸۱	۱۹	۱	۱	۳	۳	۱	۲۷
	(/۷۰)	(/۴)	(/۴)	(/۱۱)	(/۱۱)	(/۴)	(/۱۰۰)
کل	۳۶	۷	۷	۷	۱۰	۳	۶۳
	(/۵۷)	(/۱۱)	(/۱۱)	(/۱۱)	(/۱۶)	(/۵)	(/۱۰۰)

*گزارش شامل گزارشات سازمانهای جهانی

** سایر: شامل برنامه های سازمانی و سندهای سازمانی و قوانین و آمارنامه ها

طبق جدول ۳ مشاهده می شود که میزان استناد به نشریات بیشترین میزان را دارا بوده و روندی رو به رشد را نشان می دهد در صورتی که میزان استناد به کتاب روندی نزولی را طی می کند.

درصد استنادات هنوز در آدرس داده شده باقی بود و ۷۱ درصد از استنادات اینترنتی دیگر در آدرس داده شده موجود نبود (جدول ۲).
یافته های پژوهش حاکی از آن است که از ۴۲ عنوان مجله بررسی شده، تنها ۱۷ عنوان مجله (۴۴ درصد) در طول سالهای ۸۱-۱۳۷۹ دارای استناد به منابع اینترنتی بودند که مجله «مدرس» وابسته به دانشگاه تربیت مدرس

جدول ۳: توزیع فراوانی اسناد به منابع اینترنتی در مجلات دانشگاههای علوم پزشکی کشور

متوسط درصدها	۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹		سال		عنوان مجله	
	درصد	استنادات اینترنتی	کل	درصد	استنادات اینترنتی	کل	درصد	استنادات اینترنتی		تعداد کل اسنادها
۰/۷۰	—	۰	۰	۰/۳۹	۲	۵۱۱	۱/۷۱	۶	۳۵۰	مدرس
۰/۴۰	۱/۰۱	۲	۱۹۸	۰/۱۰	۱	۹۹۸	۰/۰۸	۱	۱۱۹۱	دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد
۰/۳۷	۱/۱۰	۱۲	۱۰۹۰	—	۰	۷۷۷	—	۰	۸۲۲	کوثر
۰/۳۶	—	۰	۰	—	۰	۳۰۴	۱/۰۹	۳	۲۷۵	گوش و حلق و بینی و حنجره ایران
۰/۳۶	۰/۴۶	۳	۶۵۶	۰/۱۳	۱	۷۹۶	۰/۵۰	۵	۹۹۹	بیماریهای غدد درون ریز و متابولیسم ایران
۰/۳۳	۱/۰۰	۲	۲۰۰	—	۰	۵۶۳	—	۰	۶۱۲	دانشور
۰/۲۱	۰/۵۰	۱	۱۹۹	—	۰	۵۵۶	۰/۱۱	۱	۸۷۵	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان
۰/۲۰	۰/۱۶	۱	۶۰۹	۰/۴۴	۵	۱۱۲۸	—	۰	۸۶۸	پژوهنده
۰/۲۰	—	۰	۲۶۰	۰/۶۱	۵	۸۲۵	—	۰	۷۰۵	بینا
۰/۱۵	۰/۴۴	۱	۲۲۵	—	۰	۰	—	۰	۰	گیاهان دارویی
۰/۱۳	—	۰	۱۵۵	۰/۳۹	۲	۵۰۹	—	۰	۵۶۶	دانشکده دندانپزشکی علوم پزشکی تهران
۰/۱۱	۰/۳۴	۳	۸۷۷	—	۰	۱۲۶۸	—	۰	۷۶۷	دانشگاه علوم پزشکی ایران
۰/۱۱	۰/۳۴	۱	۲۹۴	—	۰	۵۱۲	—	۰	۵۱۳	دانشگاه علوم پزشکی قزوین
۰/۰۸	۰/۱۷	۱	۶۰۵	۰/۰۹	۱	۱۱۶۵	—	۰	۲۶۷	پژوهش در علوم پزشکی (اصفهان)
۰/۰۸	—	۰	۰	۰/۲۳	۱	۴۳۱	—	۰	۳۹۴	دانشگاه علوم پزشکی گیلان
۰/۰۶	—	۰	۵۶۷	۰/۱۸	۱	۵۴۴	—	۰	۱۵۳	علوم پایه ایران
۰/۰۵	—	۰	۷۸۷	۰/۱۵	۱	۶۸۳	—	۰	۴۶۸	ارولوژی ایران

بحث

و تعداد استناد به منابع اینترنتی رابطه معنی داری وجود دارد و فرضیه پژوهش تایید شد. ($Pvalue = 0.04$) میزان استناد به منابع اینترنتی با توجه به میزان ثبات URL ها (آدرس های منبع اینترنتی) و گذشت چند سال از زمان استناد، کمتر می شود البته در پژوهش حاضر آگاه نبودن پژوهشگران از چگونگی استناد به این نوع منابع نیز دلیل دیگری بر کم بودن میزان استنادات به منابع اینترنتی بوده است.

با توجه به میزان بسیار پایین استناد، از آنجائیکه میزان استناد یکی از فاکتورهای میزان استفاده است می توان گفت پژوهشگران ما از اینترنت استفاده نمی کنند و در صورت استفاده از این منابع ارجاع نمی دهند.

نتیجه گیری

در مجموع میزان استناد به منابع اینترنتی در سطح بسیار پائینی بوده ولی به تازگی با روند رو به رشد آن روبرو هستیم.

پیشنهادات

پژوهشگر پیشنهاد می دهد که سردبیران مجلات نحوه ی استناد به منابع اینترنتی را در کنار نحوه ی استناد به سایر منابع در ابتدای مجلات خود درج نمایند.

یافته های پژوهش بیانگر رشد تدریجی میزان استناد به منابع اینترنتی از سال ۷۹ تا ۸۱ است. براساس تحقیق Tonta در سال ۱۹۹۵ از ۱۹۹۷ مقادیر بررسی شده در زمینه ی علوم تنها ۲ مقاله دارای استناد به منابع اینترنتی بود (۵) و در تحقیق Zang در سال ۲۰۰۱ بر روی مجلات کتابداری مشاهده شد که یک سوم مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی بودند و از ۱/۸ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۳/۳۹ درصد در سال ۱۹۹۸ رسیده است (۶). از مقایسه ی نتایج پژوهش حاضر با این پژوهش ها متوجه می شویم که مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی در این پژوهش بسیار کم بوده است. در حالی که در سال ۲۰۰۱ میزان مقالات که دارای استناد به منابع اینترنتی بودند ۳۷ برابر مقالات دارای استناد به منابع اینترنتی در پژوهش حاضر می باشد.

یافته های پژوهش حاکی از آن است که در کل میزان استنادات به منابع اینترنتی بسیار پایین بوده است. مطالعات دیگر در این زمینه از جمله Zang در سال ۱۹۹۷ میزان استناد به اینترنت را ۱/۱۳ درصد در مجلات کتابداری برآورده نموده ولی در سال ۲۰۰۱ در پژوهش دیگری میزان استناد را از ۰/۲ درصد در سال ۹۱ به ۵/۲ درصد ۹۸ نشان داد (۶) بوسیله آزمون χ^2 مشخص شد که بین دو متغیر سال انتشار مقاله

منابع

1. Zhang Y. Scholarly use of internet based electronic recourse. Journal of the American society for information science and technology 2001; 52(5):628-654.
2. Houston JD, Fioce DC. Online medical surveys: using the internet as a research tool. M.D computing 1998; 15(2):116-120.
3. Dorn D.P. The internet guide for new users. Newyork: McGraw-hill; 1994.
۴. رضایی شریف آبادی سعید. تأثیر اینترنت بر فرآیند پژوهش: مروری بر متون و مطالعات انجام شده: اینترنت جنبه های نظری و کاربردی آن (در کتابخانه ها و مراکز آموزشی و تحقیقاتی). تهران: نشر کتابدار؛ [بی تا].
5. Hitchcock S, Carr L, Hall W. A survey of STM online journals 1990-1995; The calm before the storm. Available at: <http://journals.ecs.soton.ac.uk/survey/survey.html>.
6. Tonta Y. Scholarly communication and the use of networked information sources. IFLA journal 1996;22(3):240-245.

7. Zhang Y. Scholarly use of internet based electronic recourses. Journal of the American society for information science and technology 2001;52(5):628-645.
8. Davis PM, Cohen SA. The impact of Web on undergraduate citation behavior 1996-1999. Journal of the American Society for information science and technology 2001;52(4):309-314.
9. Harter SP. The impact of electronic journals of electronic journals on scholarly communication : a citation analysis. The public access computer systems Review 1996;7(5). Available at : <http://www.info.lib.uh.edu/pr/v7/n5/hart7n5.html>
10. Harter S.P, Kim H. Electronic journals and scholarly communication : a citation and reference study. Available at : <http://www.ezinfo.ucs.Indiana.edu/harter-asis96midyear.Html>.
11. Malone. D, Ridon, C. Assessing of under graduate use of electronic resources: A Quantitive analysis of work cited. Research Strategies 1997;15(3):151-158.
12. Openheim, C, Smith, R. student citation practices in an information Science department. Education for information 2001;(19):299-323.